

Asia: VN/31908/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (sairaalat)

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit leikkaustoimintaa koskevista muutosehdotuksista (terveydenhuoltolaki 45 §)

Ei kommentteja.

Kommentit kiireellisen hoidon tarpeen arviota ja kiirevastaanottotoimintaa koskevista säännösehdoista (terveydenhuoltolain 50 §:n 1 ja 2 momentti)

Ei kommentteja.

Kommentit monierikoisalaisen ympärivuorokautisen päivystyksen keskittämistä koskevista säännösehdoista (terveydenhuoltolain 50 §:n 3-5 momentit ja voimaanpanolain 59 §:n kumoaminen)

Ei kommentteja.

Kommentit ympärivuorokautista perusterveydenhuollon tai akuuttilääketieteen päivystystä koskevista sääntelyehdoista (terveydenhuoltolain 51 §:n 6 momentti)

Ei kommentteja.

Mahdolliset muut hallituksen esitystä koskevat kommentit

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Näkövammaisten liitto huomauttaa, ettei hallituksen esityksen luonnoksessa ole otettu riittävästi huomioon YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa yleissopimusta. Sopimus on voimassa lakina ja sitoo Suomea.

YK:n vammaissopimus on nostettu esiin tarkasteltaessa esityksen suhdetta perusoikeuksiin. Samassa yhteydessä on nostettu esiin muun muassa taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva TSS-sopimus sekä YK:n lasten oikeuksia koskeva sopimus.

YK:n vammaissopimuksen artikloista keskeisiä nyt lausuntokierroksella olevan asian kannalta ovat muun muassa terveyttä käsittelevä artikla 25, henkilökohtaista liikkumista käsittelevä artikla 20 sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsittelevä artikla 9. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön on otettava huomioon YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan yleiset velvoitteet 3 kohdan osallistamisvelvoite. Lausuntopyyntö oli toimitettu Vammaisfoorumille, vaikka se olisi ollut aiheellista toimittaa myös useille muille vammaisjärjestöille.

Potilashotellit

Esityksessä viitataan mahdollisuuteen yöpyä potilashotelleissa. Näkövammaisten ihmisten kohdalla potilashotelleissa yöpyminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin näkevien ihmisten kohdalla. On selvittävää, miten potilashotellista pääsee sairaalaan, osaako näkövammaisen kulkea matkan itsenäisesti, miten potilashotellissa pystyy toimimaan näkövammaisena ja onko esimerkiksi vammaispalvelulain (380/1987) mukaista henkilökohtaista apua mahdollisuus saada potilashotellissa majoittumisen ajaksi. On huomattava, että näkövammaiselle vieras ympäristö aiheuttaa runsaasti toiminnallisia ongelmia, koska näönvarainen toiminta on joko puutteellista tai täysin mahdotonta.

Kommentit muista säädösmuutosehdotuksista

Ei kommentteja.

Kommentit esityksen vaikutusarvioista

Vaikutusarviointien luvussa 4.2.4.3 on arvioitu vaikutuksia vammaisiin ihmisiin. On hyvä, että vammaisvaikutukset on kirjoitettu omaksi kohdaksi vaikutusarvioinneissa. Valitettavasti vammaisvaikutukset on arvioitu ylimalkaisesti ja osittain virheellisesti. Näkövammaisten liitto edellyttää, että vammaisvaikutukset arvioidaan monipuolisemmin ja huomattavasti täsmällisemmin. Tällä hetkellä arvioinnissa on keskitytty vain vammaiseen ihmiseen terveydenhuollon ja sairaalan asiakkaina. On unohdettu, että näkövammaisella ihmisellä on monta roolia: vanhempi, puoliso, isovanhempi, lapsi, ystävä tai sosiaali- ja terveydenhuoltosektorin ammattilainen.

Vammaisvaikutusten arvioinnissa todetaan, että noin 85 000 vammaiselle ihmiselle on myönnetty vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut. Näkövammaisten liitto huomauttaa, ettei vammaispalvelulain mukaisilla kuljetuspalveluilla ole mitään tekemistä terveydenhoitoon tai sairaaloihin suuntautuvien matkojen kanssa. Vaikutusarviointi antaa ymmärtää, että vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut ovat ratkaisu asiaan. Tekstissä viitataan myös sairausvakuutuslain mukaisiin matkoihin eli Kela-kyyteihin sekä samoihin kulkuvälineisiin, joita vammattomat ihmiset käyttävät. Vaikutusarvioinneissa on unohdettu, ettei vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja saa käyttää terveydenhuollon matkoihin. Ne eivät ole ratkaisu esimerkiksi näkövammaisten ihmisten kulkemiseen kotoa eri terveydenhuollon yksiköihin, mukaan luettuna sairaalat ja päivystys. Esitys ei voi antaa kuvaa, joka ei ole todenmukainen.

Vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut tulevat kyseeseen tilanteissa, joissa näkövammaisen ihminen menee sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon yksikköön katsomaan siellä potilaana tai asiakkaana olevaa ihmistä. On huomattava, että näkövammaisen voi olla tässä tilanteessa perheenjäsen, puoliso, omainen, ystävä tai muu läheinen. Näkövammaisen voi olla myös puoliso, joka on matkustamassa synnyttävän äidin perässä sairaalaan, kun on ensin järjestänyt hoidon perheen muille lapsille tai esimerkiksi päässyt lähtemään työpaikalta. Näissä kaikissa tilanteissa on välttämätöntä, että vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut joustavat. Mikäli sairaaloita siirretään kauemmas, ongelmaksi tulevat vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalvelujen matkustusalueet. Hyvinvointialueiden on toimittava näissä tilanteissa nopeasti ja joustavasti, mikäli sairaala tai muu terveydenhuollon yksikkö siirtyy niin kauas, ettei se ole enää vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalvelujen matkustusalueella. Näkövammaisella ihmisellä on oltava yhdenvertainen oikeus mennä katsomaan potilaana tai asiakkaana olevaa läheistään tai esimerkiksi ehtiä mukaan synnytykseen. Tämä on muistettava, kun sairaalaverkkoa uudistetaan.

Mikäli näkövammaisen ihminen ei tarvitse ensihoidon palvelua, onko Kela-kytti tosiasiasa saatavilla nopeasti, jotta näkövammaisen pääsee esimerkiksi päivystykseen. Eri puolilla Suomea on ollut ongelmia Kela-kyttien saatavuudessa. Samoin on ollut ongelmia tilanteissa, joissa näkövammaisella ihmisellä on mukanaan opaskoira. Kela-kyttien nopea ja sujuva saatavuus tulee taata.

Vammaisvaikutusten arvioinnissa todetaan, että matkojen pidentyminen voi vaikeuttaa esteettömän taksikaluston saatavuutta. Näkövammaisten liitto toteaa, että vain pieni osa vammaisista ihmisistä tarvitsee välttämättä esteettömän kaluston, jotta he voivat käyttää taksia. Näkövammaisille turvallisim ajoneuvo on henkilöauto. Esteettömässä kalustossa on näkövammaisille turvallisuusriskejä (korkeat ja kapeat portaat, sekavat sisätilat jne.). Jotta esteetöntä kalustoa todella tarvitsevat vammaiset ihmiset saavat tarvitsemansa kuljetukset, esteetön kalusto tulee kohdentaa heille.

Vammaisvaikutusten arvioinnin mukaan etävastaanotot ja liikkuvat palvelut voivat osaltaan vähentää sairaalaverkkoon esitettävien muutosten kielteisiä vaikutuksia. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että tässä on täysin unohdettu etävastaanottojen ja digitaalisten palvelujen käyttöön liittyvät ongelmat. Näiden palvelujen saavutettavuus, eli toimivuus näkövammaisten käyttämien apuvälineiden (ruudunlukuohjelma ja suurennusohjelma) kanssa on varmistettava. Ellei tätä tehdä, huomattavan moni näkövammaisen jää etäpalvelujen ja digitaalisten palvelujen ulkopuolelle. On myös huomattava, että kaikki näkövammaiset eivät koskaan pysty käyttämään digitaalisia palveluja. Vaihtoehtoinen asioimistapa on taattava. Sen tulee olla esimerkiksi puhelin tai kasvokkainen tapaaminen. Vaihtoehtoisten asioimistapojen kohdalla on pidettävä huoli myös siitä, että kuulonäkövammaisten ihmisten asiointimahdollisuudet eivät vaarannu.

Harvinaisissa sairauksissa ja erityiskysymyksissä keskittäminen on kannatettavaa. Vammaisjärjestöt ovat usean vuoden ajan tuoneet esiin ajatusta vammaisasioiden osaamiskeskuksista. Vammaisasioiden osaamiskeskus keskittää hyvinvointialueiden tasolla vammaisten ihmisten

palveluihin liittyvän erityisosaamisen, vahvistaa palveluiden integraatiota ja eri ammattilaisten välistä yhteistyötä. Malli on sovitettavissa alue- ja asiakasrakenteen mukaiseksi.

Lapsivaikutusten arvioinnissa ei ole millään tavalla otettu huomioon, että lapsi tai nuori voi olla myös vammainen. On välttämätöntä arvioida, millä tavoin näkövammaisen teini-ikäinen voi toimia kuten näkevät teini-ikäiset. Ratkaisuna ei voi olla se, että vanhempi tulee mukaan tai kuljettaa nuorta, mikäli nuori ei tätä halua. Myös näkövammaisilla ja kuulonäkövammaisilla nuorilla on yhdenvertainen oikeus itsenäistyä, eikä heidänkään tarvitse kertoa kaikkia asioitaan vanhemmilleen tai muille huoltajilleen.

Lapsivaikutusten arvioinnissa on sivuutettu myös lapsiperheiden vammaiset vanhemmat. Tosiasia on, että toinen tai molemmat vanhemmat voivat olla näkövammaisia, jolloin esimerkiksi perheen omalla autolla päivystykseen tai sairaalaan kulkeminen on vaikeaa tai mahdotonta. Myös tätä näkökulmaa on tarkasteltava.

Tiivistelmä annettavan lausunnon sisällöstä

On hyvä, että vaikutuksia vammaisiin ihmisiin on arvioitu. Valitettavasti arviointi on puutteellinen ja osin myös virheellinen. Virheellisyys koskee vammaispalvelulain (380/1987) mukaisten kuljetuspalvelujen roolia sairaaloihin suuntautuvilla matkoilla. Vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut ovat käytettävissä, kun näkövammaisen ihminen menee sairaalaan katsomaan siellä hoidettavana olevaa ihmistä tai vastaavissa tilanteissa. Tässä tulevat tarkasteltaviksi myös kuljetuspalveluihin liittyvät matkustusalueajat.

Vammaisvaikutukset tulee arvioida monipuolisemmin ottaen huomioon vammaisten ihmisten erilaiset roolit, ei vain asiakas- tai potilasrooli. Lapsivaikutusten arvioinnissa on kohtia, joissa on aiheellista tarkastella myös vammaisia lapsia tai perheitä, joissa on vammainen vanhempi.

Kela-kyytien nopea ja sujuva saatavuus on taattava, mikäli sairaaloita ja päivystyksiä siirretään entistä kauemmas. Näkövammaisen ei voi käyttää omaa autoa, joten hän on Kela-kyytien varassa, ellei tarvitse ensihoidon palvelua.

Etävastaanottojen ja digitaalisten palvelujen ongelmat on esityksessä sivuutettu. Digitaalisten palvelujen tulee olla saavutettavia eli niiden on toimittava näkövammaisten käyttämien apuvälineiden kanssa. Aina on oltava myös vaihtoehtoinen asiointitapa, sillä kaikki eivät koskaan pysty käyttämään digitaalisia palveluja tai esimerkiksi digitaalisilla välineillä toteutettuja etävastaanottoja.

Harvinaisissa sairauksissa ja erityiskysymyksissä keskittäminen on kannatettavaa. Vammaisjärjestöt ovat usean vuoden ajan tuoneet esiin ajatusta vammaisasioiden osaamiskeskuksista. Vammaisasioiden osaamiskeskus keskittää hyvinvointialueiden tasolla vammaisten ihmisten palveluihin liittyvän erityisosaamisen, vahvistaa palveluiden integraatiota ja eri ammattilaisten välistä yhteistyötä. Malli on sovitettavissa alue- ja asiakasrakenteen mukaiseksi.

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole otettu riittävästi huomioon YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa yleissopimusta. Sopimus on voimassa lakina ja sitoo Suomea. Keskeisiä artikloja käsiteltävän asian kannalta ovat muun muassa terveyttä käsittelevä artikla 25, henkilökohtaista liikkumista käsittelevä artikla 20 sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsittelevä artikla 9. Lisäksi on otettava huomioon YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan yleiset velvoitteet 3 kohdan osallistamisvelvoite.

Kommentit sosiaalipäivystä koskevasta erillisestä muistiosta

Terveydenhuollossa toteutettava sosiaalityö eli terveysosiaalityö on muutoksessa osalla hyvinvointialueista. Näkövammaisten ihmisten näkökulmasta oleellinen terveysosiaalityön muoto on työ, jota sosiaalityöntekijät tekevät sairaaloiden silmäklinikoilla. Tämä sosiaalityö on tärkeää esimerkiksi näkövammautumisen tai näön huomattavan heikkenemisen tilanteissa. Näkövammaisten liitto korostaa terveysosiaalityön merkitystä eikä pidä sen huomattavaa muuttamista kannatettavana. Kun terveysosiaalityötä siirretään pois sairaaloista, on muutoksen vaikutuksia seurattava tarkasti.

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry